

УПРАВЛІНСЬКІ ПІДХОДИ ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ

Л.М. Газуда¹, В.Й. Ерфан¹, С.М. Газуда²

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна
Ужгородський торговельно-економічний інституту КНТЕУ,
м. Ужгород, Україна

Газуда Л.М., Ерфан В.Й., Газуда С.М. Управлінські підходи до збереження природно-заповідних територій Українських Карпат.

Розглянуто окремі управлінські підходи до формування дієвого менеджменту з метою збереження, охорони і розширеного відтворення територій природно-заповідного фонду Українських Карпат. Окреслено необхідність врахування екологічних підходів у процесі формування системи управління для підвищення релевантності зазначеного процесу, а також коеволюційного підходу, при якому враховуватимуться як інтереси людини, так, передусім, і природи, а також поєднанні еколого-економічного менеджменту спрямованого на збереження, примноження і розширеного відтворення природно-заповідних територій.

Gazuda L., Erfan V., Gazuda S. Management approaches to the Ukrainian Carpathians protected areas conservation. Some management approaches to the formation of effective management in order to preserve, protect and to reach an expanded reproduction of the protected area system of Ukraine in the Carpathian region are discussed. There has been outlined the need to consider environmental approaches in the process of the formation of the system of management for improvement the relevance of this process, and the co-evolutionary approach in which the interests of the person and imlure above all are taken into account, and the combination of environmental mid economic management aimed at the preservation, enhancement and expanded reproduction of protected areas.

Актуалізація збереження біологічного різноманіття, охорони і

розширення екомережі в територіальному вимірі постійно зростає, що стосується безпосередньо і природоохоронних територій Українських Карпат. Домінантною складовою процесу реалізації цілей у напрямі забезпечення раціонального природокористування і збереження біорізноманіття природозаповідних територій є формування дієвого менеджменту, зокрема екологічного. Превалювання екологічності управління у сфері природокористування підвищує релевантність зазначеного процесу, як забезпечення міри відповідності отриманого результату бажаному.

Необхідність формування системи екологічного менеджменту зумовлюється потребами сучасного суспільного розвитку і життєзабезпечення населення будь-якого з регіонів країни. Посилює цей процес загострення соціально-економічних і техногенно-екологічних проблем. Таким чином, пріоритетом у досягненні збереження біорізноманіття і раціонального використання природних ресурсів є застосування інноваційних управлінських підходів у сфері природоохоронних (заповідних) територій та об'єктів, де лімітується або зовсім виключається господарська діяльність, оскільки завдання, які виконують природоохоронні території, є багатограничними і різноманітними. Це стосується, як відмічає ряд науковців [1], як збереження видового, так і генетичного різноманіття, а також підтримка природних процесів, і наукові дослідження заповідних екосистем. Такі природоохоронні території, як національні природні парки та регіональні ландшафтні парки, повинні забезпечувати також умови для природоохоронної освіти, рекреації і туризму.

Ми погоджуємося з науковцями М. Газуда та І. Дяченко [2] щодо доцільності виокремлення природно-заповідних територій не за економічною, через господарські функції, а за еколого-економічною значимістю, оскільки у процесі забезпечення господарської діяльності передусім потрібно дотримуватися природоохоронних функцій. Відмічені науковці наголошують на важливості врахування як соціально-економічної значимості досліджуваних територій, так і, в більшій мірі, екологічної у процесі реалізації господарських і негосподарських функцій, останні з яких реалізуються в заповідній зоні (заповідне ядро), де виключено будь-яке

ведення господарської діяльності. Крім цього, буферна зона, зокрема Карпатського біосферного заповідника та національних природних парків, яка включає людські поселення, дослідницькі станції з експериментальними дослідними ділянками, а також туристичні бази, служить збереженню історично сформованих культурних ландшафтів і повинна оберігати заповідну зону від негативних зовнішніх впливів.

Формування системи управління у будь-якій сфері діяльності людини, зокрема і природно-заповідній, передбачає врахування багатогранності управлінського процесу, який поєднує кілька функціональних етапів адміністрування (за А. Файодем) [3]: передбачення, організацію, розпорядження, узгодження і контроль. Саме врахування зазначених етапів задіяних у сфері природокористування сприятимуть поступовому формуванню дієвої керованої системи для збереження природних екосистем і територій природно-заповідної сфери. Функція контролю, на нашу думку, відіграє вагомую роль серед зазначених функцій, оскільки нині вона досить часто випадає із поля зору як безпосередніх керівників у сфері природокористування, так і, як правило, органів державного регулювання. Акцентування уваги на обов'язковості контролюючої функції у процесі управління досліджуваною сферою повинно спонукати органи місцевого самоврядування і зрештою громаду, що дасть можливість прискорити результативність процесів у напрямі збереження довкілля і зокрема життєвого середовища мешканців закарпатського краю.

Варто згадати одну з важливих функцій управління – планування, яка, при командно-адміністративній системі, справляла вагомий вплив на забезпечення економічного зростання, оскільки передбачає формування перспектив розвитку у майбутньому періоді окреслюючи організаційні підходи до вирішення проблемних питань у сфері природокористування.

У процесі формування ефективної системи управління у сфері збереження природно-заповідних територій доцільним є врахування взаємозалежності і взаємозумовленості управлінських методів як адміністративних, економічних, так і соціально-психологічних, що дасть змогу окреслити системний підхід, на основі синергії відмічених методів, де враховуватиметься: ефективність організації, передусім формування колективу кваліфікованих і креативних спеціалістів; економічна доцільність із визначенням межі господарського використання екосистем і в певній мірі природно-заповідних територій; забезпечення соціального розвитку природно-заповідної сфери з мотиваційним

спрямуванням щодо виконання функціональних обов'язків спеціалістів, фахівців, науковців з метою підвищення їх ініціативності щодо збереження життєво важливих для людства природних територій.

Особлива увага у процесі окреслення інноваційних управлінських підходів у природно-заповідній сфері повинна приділятися вибору керівника і підбору стилю керівництва, який доцільно формувати на демократичній основі, що передбачає безпосередній зв'язок керівника з підлеглими, враховує їх досвід у прийнятті правильного рішення щодо вирішення проблемних питань у процесі розширеного відтворення територій природно-заповідного фонду, поєднує інтереси як керівника, так і спеціалістів досліджуваної сфери.

Відмічений підхід обґрунтовано і у виокремлених принципах управління А. Файолам [3], де зазначено доцільність формування соціального порядку з розподілом праці, влади, дотримання дисципліни, єдності командування і розпорядження, підкоренні приватних інтересів загальним, передбаченні винагороди, справедливості, ініціативності і забезпечення постійного складу персоналу.

Окремі науковці вважають [4], що не слід ототожнювати поняття «стиль керівництва» і «стиль управління», оскільки перше з них є вужчим і виявляється в управлінській діяльності керівника під час налагодження стосунків між керівником і підлеглим, а останнє – ширшим і зумовлене розв'язанням організаційно-управлінських проблем. Однак незалежно від розуміння сутності, кожне з них спрямовано на вирішення проблемних питань розвитку природно-заповідної сфери.

Узагальнення окремих наукових аспектів до обґрунтування особливостей управління у природоохоронній сфері вкотре підтверджує сучасну тенденцію посилення суперечностей у відносинах «людина-природа», і зумовлює необхідність формування новаційних підходів до управління досліджуваною сферою, що в перспективі базуватиметься на коеволюційному підході (розвитку, взаємозв'язаній еволюції біосфери і людського суспільства, врегулюванні і свідомо обмеженому антропогенному впливу на довкілля), де враховуватимуться як інтереси людини, так, передусім, природи, а також поєднанні еколого-економічного менеджменту спрямованого на збереження, примноження і розширеного

відтворення природно-заповідних територій.

1. Природно-ресурсна сфера України: проблеми сталого розвитку та трансформацій / Під заг. ред. чл.-кор. НАН України Б.М. Данилишина. - К : ЗАТ «Нічлава», 2006. - 704 с.
2. Газуда М.В. Регіональний менеджмент збереження і відтворення природно-заповідних територій : Монографія / М.В. Газуда, І.Б. Дяченко. - Ужгород: Видавництво ФОП Бреза А.Е., 2014. - 249 с.
3. Файоль А. Общее и промышленное управление / А. Файоль; пер. с франц. - М.: «Контролинг», 1992. - 112 с.
4. Саврук О.Ю. Стилї керівництва: сутність та характерні риси [Електронний ресурс] / О.Ю. Саврук. - Режим доступу: ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/2502/1/56.pdf